

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-241-1-21>

Чепіль М. М.

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Львівська область*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНИ

Вивчення теорії і практики дошкільної освіти в Україні, аналіз та осмислення історичного минулого, урахування світових і національних тенденцій змісту дошкільної освіти, наближення його до сучасних вимог сприятиме розвитку українського дошкільця у контексті європейського освітнього простору. Розкрито становлення і розвиток дошкільної освіти в Україні та окремих її регіонах крізь призму наукових досліджень. Науковий пошук вчених сконцентовано на удосконаленні освітнього процесу у закладах дошкільної освіти, обґрунтуванні тенденцій розвитку дошкільної освіти в Україні. Удосконалення змісту професійної підготовки кадрів для дошкільної освіти передбачає оволодіння ними теорією і методикою навчання дітей дошкільного віку, здатність розв'язувати складні педагогічні задачі, самостійно знаходити ефективні освітні технології. Висвітлено проблему модернізації змісту підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти. Акцентовано увагу на формуванні компетентностей у майбутніх вихователів до роботи з дітьми, упровадження нових підходів до організації освітнього процесу. Розкрито досвід професійної підготовки кадрів, його зміст, навчально-методичне забезпечення. Окреслено перспективи підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти.

Вступ

Сучасний стан розвитку освіти в Україні характеризується модернізацією різних ланок системи освіти, удосконаленням змісту освіти, упровадженням в освітній процес інноваційних технологій. Домінантою цих реформ є дитиноцентрована освіта. Нова парадигма

освіти спрямована на формування творчої особистості дитини, здатної до саморозвитку, та підготовку педагогічних кадрів до професійної діяльності у різних типах закладів освіти, їхню взаємодію з дітьми, батьками, колегами тощо. Її основою має стати виховання відповідальної, компетентної особистості. До того ж, у державі повинен здійснюватися контроль за рівнем якості дошкільної освіти та рівнем якості підготовки майбутніх кадрів для цієї галузі.

Розв'язання цих завдань можливе за умови ґрунтовного вивчення теорії навчання і виховання дітей дошкільного віку, становлення і розвитку дошкільної освіти в Україні, аналізу та осмислення історичного минулого, урахування світових і національних тенденцій розвитку змісту дошкільної освіти, наближення його до сучасних вимог. З одного боку, це дасть можливість усвідомити сучасні проблеми українського дошкілля, спрогнозувати перспективи розвитку та окреслити тенденції та шляхи його удосконалення; з іншого – модернізація змісту освіти потребує опори на наукові дослідження, ціннісно-цільові пріоритети професійної підготовки, що сприятиме саморозвитку, самовизначенню особистості, формуванню її аксіологічного потенціалу.

Нормативно-законодавча база (Закон України «Про вищу освіту» [21], «Про дошкільну освіту» [22], «Про освіту» [23], «Про охорону дитинства» [24], «Концепція розвитку педагогічної освіти України» [33], Конвенція про права дитини [32], Базовий компонент дошкільної освіти [4], програми «Я у Світі» [54], «Впевнений старт» [44] та ін.) актуалізує проблеми педагогіки дитинства, методології психолого-педагогічних досліджень у галузі дошкільної освіти, підвищення якості підготовки кадрів у царині дошкілля, перехід від теорії до практики.

В останні десятиліття увага науковців звернута на дослідження проблем становлення і розвитку дошкільної освіти в Україні та окремих її регіонах у різні історичні періоди (В. Априлева [3], О. Бондар [7], С. Васильєва [8], О. Венгловська [9], Л. Гарашенко [12], Ю. Калічак [28], Л. Меленець [38], З. Нагачевська [39], Т. Пантюк [41], С. Попиченко [43], Г. Рего [45], Т. Філімонова [47], І. Цюпак [49], А. Чаговець [50] та ін.). Цінними є праці, присвячені історико-педагогічним аспектам підготовки педагогів-дошкільників (Я. Квашецька [29], Т. Слободянюк [46] та ін.).

Низка наукових досліджень (Л. Алексєнко-Лемовська [2], С. Гаврилюк [10], Л. Глушок [13], А. Дмитруха [16], Л. Козак [31],

Є. Красняков [34], Н. Лисенко [36], О. Пісоцька [42] та ін.) присвячена висвітленню тенденцій розвитку вітчизняної дошкільної освіти у контексті соціокультурного поступу, зокрема модернізації змісту підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти, формуванню компетентностей у майбутніх вихователів до роботи з дітьми, удосконаленню освітнього процесу у закладах дошкільної освіти, підготовці кадрів до роботи з дітьми в умовах сьогодення.

Дослідження А. Богуш [6], С. Гаврилюк [10], Н. Гавриш [11], Л. Зданевич [25], М. Чепіль [51], О. Янкович [55] та ін. присвячені різнобічним аспектам підготовки кадрів у галузі дошкільної освіти у контексті нового педагогічного мислення, тенденцій розвитку дошкільної освіти. Методологічні підходи до організації освітнього процесу у закладах вищої освіти закладені у нормативно-правових документах, що реалізують державну політику у сфері освіти. Це дає можливість закладам вищої освіти створити належні умови для підготовки конкурентоздатних фахівців. У процесі навчання майбутній вихователь має оволодіти педагогічними уміннями і навичками, які дадуть змогу використовувати освітні технології і методики навчання під час практичної діяльності у закладі дошкільної освіти.

1. Розвиток дошкільної освіти в Україні крізь призму наукових досліджень

З перших років створення європейської спільноти науковці і практики особливу увагу приділяли змісту дошкільної освіти, обґрунтували спільні цінності для усіх країн і цінності збереження своєї національної самобутності системи дошкільля у кожній країні. За роки функціонування ЄС викристалізувалися методологія, тенденції розвитку дошкільної освіти, шляхи розв'язання проблем у кожній країні, так і в європейському освітньому просторі. Це знайшло відбиток на становленні і розвитку дошкільної освіти в Україні.

Вагоме значення для розуміння ролі і місця дошкільної освіти мають наукові дослідження, присвячені проблемам становлення та розвитку українського дошкільля, теорії і практики виховання дітей дошкільного віку в Україні та окремих її регіонах (Галичині, Закарпатті, Херсонщині, Київщині, Полтавщині та ін.) у різні історичні періоди. Розуміння витоків історії дошкільної освіти і виховання «як цілісного явища неможливе без об'єктивного дослідження його розвитку в окремих регіонах, що й зумовлює

актуальність регіональних історико-педагогічних розвідок цілей, сутності, нормативного забезпечення, структури і змісту розвитку дошкільної освіти» [15, с. 134]. Вивчення та узагальнення історичного досвіду з означеної проблеми сприяє виявленню педагогічних надбань у галузі українського дошкільця, врахуванню досягнень у розвитку дошкільної педагогіки, глибшому усвідомленню сучасних проблем навчання й виховання дітей та прогнозуванню перспективних напрямів і шляхів розвитку системи дошкільної освіти. Це знайшло висвітлення у низці дисертацій, публікацій, виконаних на основі вивчення широкої джерельної бази (архівних документів, нормативно-правових актів, педагогічної преси, наукової літератури та ін.) в період незалежної Української держави. Охарактеризуємо окремі з них, взявши за основу хронологічні межі дослідження.

Передумови виникнення різних типів дошкільних закладів, особливостей теорії і методики дошкільного виховання в Україні у кінці XIX – початку XX ст. аналізує С. Попиченко [43]. Особливу увагу звернуто на педагогічні погляди діячів дошкільного виховання досліджуваного періоду – Н. Лубенець, Т. Лубенця, С. Русової. В основу класифікації дошкільних установ покладено критерії їхнього призначення і функцій, що дало автору можливість виокремити та охарактеризувати три групи суспільних інституцій: заклади для дітей дошкільного віку (дитячі садки, ясла); заклади виховання дітей дошкільного та шкільного віку (дитячі осередки, селянські ясла – притулки, літні дитячі майданчики); заклади опіки для сиріт та безпритульних дітей (сирітські будинки, будинки опіки, дитячі притулки). Система дошкільних установ характеризується різноманітністю, різнотипністю, специфічними завданнями та методами роботи кожної її ланки. У дослідженні розкрито позитивні і негативні сторони діяльності кожного з них. «Цінність народних дитячих садків полягала в тому, що вони: були першою спробою надати освіту і виховання малолітнім дітям найбільш прошарків населення; сприяли громадському вихованню дітей з перших років життя; створювали умови для нормального фізичного розвитку дошкільнят та зміцнення їхнього здоров'я; забезпечували підготовку дітей до школи, полегшуючи цим працю вчителів; формували навички самообслуговування, трудової діяльності, виховували самостійність, творчість та наполегливість у дітей» [43, с. 281].

Дисертація Г. Рего висвітлює вплив освітньої політики Австро-Угорської монархії, видатних освітніх і культурних діячів на

розробку теорії і практики дошкільного виховання в Закарпатті, розкриває закономірності, специфіку, методи та зміст дошкільного виховання в регіоні упродовж 1836–1918 рр., актуалізує використання тогочасних авторських програм для сьогодення [45]. Розвиток українського суспільного дошкільного виховання в Східній Галичині упродовж 1869–1939 рр., роль громадських і культурно-освітніх товариств та їхній вплив на становлення дошкільних установ краю досліджує З. Нагачевська [39].

Проблеми функціонування дошкільних закладів України у 20–30-ті роки ХХ ст., окремі аспекти виховання дітей дошкільного віку, роль видатних педагогів у розвитку дошкільня розкрито у наукових працях В. Апрелевої [3], О. Бондра [7], Ю. Калічака [28], Т. Пантюк [41], Т. Філімонової [47] та ін.

О. Бондар у дисертації «Становлення та розвиток дошкільного виховання у УСРР (1919–1933 роки)» досліджує роль закладів дошкільного виховання в період становлення системи освіти УСРР, висвітлює кількість вихованців та батьків, характеризує типи дошкільних закладів та ресурси їх фінансування, специфіку їхньої діяльності у перші десятиліття радянської влади [7]. В. Апрелева у дослідженні «Реалізація принципу доступності до суспільного дошкільного виховання в Україні (20–30-ті роки ХХ століття)» розкриває соціально-економічні, політичні, культурно-освітні передумови розвитку різних типів дошкільних установ, специфіку та сутність дидактичних принципів у вихованні дітей дошкільного віку у суспільних інституціях України, обґрунтовує періодизацію реалізації принципу доступності до суспільного дошкільного виховання в Україні у міжвоєнний період [3].

Т. Філімонова у дисертації «Дитяча гра в суспільному дошкільному вихованні України (70-ті роки ХІХ ст. – кінець 20-х років ХХ ст.)» характеризує витоки та сутність гри, розкрила внесок зарубіжних (О. Декролі, М. Монтессорі, Ф. Фребеля та ін.) та вітчизняних (Н. Лубенець, С. Русової, Я. Чепіги та ін.) педагогів у розвиток теорії гри дошкільників, організаційно-методичні засади ігрової діяльності у закладах дошкільної освіти досліджуваного періоду [47].

Дисертація Т. Пантюк розкриває зміст, форми і методи фізичного виховання дошкільників в Україні у міжвоєнний період, розвиток рефлексології та її вплив на виховання дітей, внесок А. Животка, Я. Чепіги, П. Франка та ін. у теорію та практику фізичного виховання. Зміст, форми та засоби фізичного виховання у міжвоєнний період були різними, що стало основою для виокремлення двох періодів

(1918–1922 рр. – етап національного відродження України та 1922–1939 рр. – радянський період) [41]. Значний інтерес має монографія Т. Єськової, присвячена проблемі трудового виховання, формуванню працелюбності дітей на заняттях з ручної праці (1917–1941 рр.) [17].

Концепцію українського дошкілля А. Животка (1890–1948 рр.), її втілення на Харківщині, Поділлі, Волині, Закарпатті, внесок А. Животка в розробку теоретико-методичних основ виховання дошкільників в Україні розкриває Ю. Калічак [28]. Основними положеннями концепції А. Животка є врахування ролі інстинктів у вихованні дітей, виховання сенсомоторної культури, залучення дітей до посильної праці, навчання рідної мови з раннього віку з використанням скарбниці народного фольклору, врахування вихователем особливостей фізичного і розумового розвитку дошкільників, організація нових типів закладів дошкільної освіти.

Розвиток теорії і практики дошкільної освіти в Україні упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст. знайшло висвітлення у дисертаціях С. Васильєвої [8], О. Венгловської [9], Л. Гаращенко [12], Л. Меленець [38], І. Цюпак [49], А. Чаговець [50].

У дисертації Л. Меленець розкрито становлення дошкільних установ у сільській місцевості України упродовж 1945–1991 рр., їх еволюцію, охарактеризовано чинники та обґрунтовано критерії періодизації розвитку дошкільних закладів в Україні, визначено перспективи їх розвитку [38]. У дисертації С. Васильєвої «Тенденції розвитку ДНЗ різних типів в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» проаналізовано причини й умови виникнення та розвитку різних типів дошкільних установ для дітей з особливими потребами, навчально-методичне забезпечення освітнього процесу досліджуваного періоду [8].

На основі вивчення архівних джерел О. Венгловська розкриває вплив держави на розвиток дошкільних установ на Київщині другої половини ХХ – початку ХХІ ст., презентує динаміку розвитку дошкільних установ різних типів, розкриває форми підвищення кваліфікації вихователів і завідувачів [9]. У дисертації І. Цюпак «Виховання дошкільників у вітчизняних навчально-виховних закладах Херсонщини (друга половина ХХ століття)» досліджено історію виникнення відомчих дошкільних установ, особливості організації трудового виховання дошкільнят на Херсонщині, проаналізовано досвід роботи вихователів [49].

Дослідження А. Чаговець присвячене формуванню здорового способу життя дітей дошкільного віку в українській педагогіці

другої половини XX ст. [50]. Автор характеризує поняття «здоров'я» як цілісний комплекс фізичного, психологічного, соціального здоров'я, висвітлює зміст, форми і методи виховання здорового способу життя дошкільників в означений період, закономірності, специфіку та тенденції формування навичок здорового способу життя у дітей. Л. Гаращенко досліджує розвиток ідеї здоров'я-збереження у фізичному вихованні дітей в закладах дошкільної освіти України упродовж другої половини XX – початку XXI ст. [12].

У контексті нашого дослідження цінними є наукові праці, присвячені підготовці педагогів-дошкільників у різні історичні періоди. Т. Слободянюк досліджує витoki становлення національної системи дошкільної освіти, розвиток професійної підготовки фахівців з дошкільного виховання в Україні (кінець XIX – початок XX століття), організаційні та теоретико-методичні аспекти підготовки вихователів, діяльність Київського Фребелівського інституту (1907–1919 рр.), його директорів О. Сікорського, В. Фльорова, В. Зеньківського [46]. Професійній підготовці вихователів присвячені дисертації К. Лисяка «Підготовка кадрів дошкільного профілю у середніх педагогічних навчальних закладах України (1917–1941 рр.)» [37], Я. Квасецької «Професійна підготовка вихователів дошкільних установ у педагогічних навчальних закладах на західноукраїнських землях (остання третина XIX – перша половина XX століття)» [29].

Науковий пошук учених (А. Богуш [6], Н. Гавриш [11], І. Загарницька [19], Л. Зданевич [25], С. Іванчук та С. Кочнева [26], Л. Козак [31], Є. Красняков [34] та ін.) сконцентровано на удосконаленні освітнього процесу у закладах дошкільної освіти, використанні інноваційних технологій, особливостях діяльності інститутів щодо формування особистості, шляхів налагодження співпраці, що забезпечить очікуваний результат вихованні дітей; професійній підготовці кадрів у галузі дошкільної освіти, зокрема, розкритті його змісту, навчально-методичного забезпечення, можливостях використання вітчизняного та європейського досвіду у підготовці фахівців даного профілю.

На основі проведеного аналізу історико-педагогічних і науково-методичних джерел, О. Гнізділова виокремлює й обґрунтовує три етапи розвитку науково-педагогічних шкіл у галузі дошкільної освіти України другої половини XX – початку XXI ст. В основу класифікації покладено такі критерії: «зміни в соціально-економічних та суспільно-політичних сферах країни; прийняття нормативних

документів, що регламентували діяльність дошкільних закладів в Україні й організацію навчально-виховного процесу их; погляди провідних учених на мету, зміст, форми дошкільної освіти; впровадження результатів науково-педагогічних досліджень у практику дитячих садків. Хронологічно-педагогічний та логіко-історичний аналіз уможливив у межах досліджуваного періоду ідентифікувати такі етапи: I етап – (60–70 рр. XX ст.) – етап зародження наукових досліджень у галузі дошкільної педагогіки; II етап – (80-і рр. XX ст.) – етап подальшого розвитку й офіційного визнання здобутків наукових шкіл у галузі дошкільної освіти, що позначився урізноманітненням і поглибленням тематики дослідницьких проблем; III етап – (90-ті рр. XX ст. – початок XXI ст.) – етап розширення напрямів науково-педагогічних досліджень, змістового збагачення поля наукових пошуків, перетворення однорівневих наукових шкіл на багаторівневі, створення дочірніх наукових шкіл» [14, с. 120]. Наукові здобутки педагогів (Л. Артемової, А. Богуш, З. Борисової, Е. Вільчковського, Т. Поніманської, К. Щербакової та ін.), впровадження результатів їхніх наукових досліджень у практику дошкільної освіти сприяє удосконаленню теорії виховання і навчання дітей в умовах закладу дошкільної освіти з урахування соціального замовлення сьогодення, професійному зростанню майбутніх педагогів-практиків і науковців, забезпечує умови для їхньої творчої самореалізації.

2. Тенденції розвитку дошкільної освіти в Україні

У кожній державі виховання дітей дошкільного віку має свої особливості, національну самобутність і власний досвід. В останні десятиліття дошкільні установи стають осередком підготовки дитини до майбутнього, в якому вона розвиватиме свою індивідуальність, талант, соціалізуватиметься. У більшості європейських країн точаться дискусії про виховання дитини у сім'ї і дошкільній установі, їхній ролі у житті дитини, змісту виховання, взаємодії і співпраці. Діяльність дошкільних установ у Данії, Німеччині, Нідерландах є прикладом взаємодії цих двох інститутів виховання, доповненням цінностей сімейного виховання, соціалізації особистості. Значною мірою дошкільна освіта залежить від національних традицій, соціально-економічних умов. Метою дошкільного виховання є створення умов для фізичного, психічного та соціального здоров'я дітей, повноцінного розвитку та подальшої самореалізації у житті, підготовка до школи [52].

Визнання самоцінності дошкільного дитинства, повага до дитини, особливостей її розвитку та індивідуального досвіду є засадничими цінностями, на яких ґрунтується освітній процес у дошкільних установах більшості європейських країн. Розвиток системи дошкільної освіти у цих країнах зумовлений рівнем соціально-економічного розвитку, науковими досягненнями в теорії й практиці виховання дітей, географічними й кліматичними умовами, рівнем культурно-освітнього розвитку населення, умовами й перспективами його урбанізації та міграції [36, с. 159].

Серед тенденцій розвитку дошкільної освіти виокремлюємо підвищення рівня ефективності та якості змісту освіти кожної дитини. Завдання полягає в тому, щоб за допомогою дошкільної освіти досягти соціально значущої стратегічної мети – всебічного і гармонійного розвитку кожного громадянина спільноти, спираючись на його особистісний потенціал. Досягти цього результату можна з допомогою змісту програм, їх розвивального потенціалу, урахування специфіки того чи іншого закладу дошкільної освіти. «У межах цієї тенденції, активізуються два її аспекти: перший – збереження цілісності особистості, яка активно формується з раннього віку сукупно з усіма її внутрішніми структурами, що є і метою дошкільної освіти, і, водночас, фактором забезпечення її ж поступального розвитку. І другий аспект – забезпечення сприятливих умов для розвитку індивідуального потенціалу кожної дитини, її нахилів і задатків, стимулювання й мотивування її до дитячої творчості уже в дошкільному віці» [36, с. 160].

Зміст дошкільної освіти охоплює потреби харчування, екології охорони здоров'я, освіти, культури та праксеологічні потреби. Кожна з цих потреб має бути донесена до дитини відповідно до її рівня розвитку. Заклад дошкільної освіти для дитини є тим посередником між сім'єю та незнайомим їй світом, до якого вона має долучитися. У європейських країнах дошкільля репрезентують дитячі ясла, дитячі садки, дитячі центри, дитячі ясла-садки з короткочасним, денним, цілодобовим і цілорічним перебуванням дітей, заклади дошкільної освіти тощо. За звичай, це самостійні установи, але можуть бути у структуру початкової школи чи школи загалом (Данія, Ірландія, Нідерланди). Дошкільні установи призначені для дітей віком від трьох до семи років, у Франції і Бельгії від двох років, у Польщі від одного року [3]. У Франції дошкільна освіта дуже популярна, батьки всіляко підтримують діяльність дошкільних установ, переконані у тому, що дошкільна освіта має

вагомий вплив на розвиток дитини. В останні роки дошкільні установи можуть бути приєднані до школи від 4 до 12 років, що сприяє реалізації безперервності у розвитку дітей.

Тенденції розвитку дошкільної освіти в європейських країнах мають вплив на розвиток українського дошкільця. Йдеться насамперед про визнання державою пріоритетної ролі дошкільної освіти, створення належних умов для її здобуття. Законом України «Про дошкільну освіту» (стаття 3) передбачено напрями державної політики:

- надання всебічної допомоги сім'ї у розвитку, вихованні та навчанні дитини;
- забезпечення доступності і безоплатності дошкільної освіти в державних і комунальних закладах дошкільної освіти у межах державних вимог до змісту, рівня й обсягу дошкільної освіти (Базового компонента дошкільної освіти) та обов'язкову дошкільну освіту дітей старшого дошкільного віку;
- забезпечення доступної і безоплатної дошкільної освіти в державних і комунальних закладах дошкільної освіти дітям з особливими освітніми потребами з урахуванням особливостей їх інтелектуального, соціального і фізичного розвитку у тій формі, яка для них є найбільш зручною та ефективною;
- піклування про збереження та зміцнення здоров'я, психологічний і фізичний розвиток дітей;
- сприяння розвитку та збереженню мережі закладів дошкільної освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності [22].

Головними завданнями дошкільної освіти в Україні визначено «збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини; виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної мови, регіональних мов або мов меншин та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля; формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, набуття нею соціального досвіду; виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти, забезпечення соціальної адаптації та готовності продовжувати освіту; здійснення соціально-педагогічного патронату сім'ї» [22].

Характерною тенденцією в європейських країнах, так і для України, є зорієнтованість змісту виховання і навчання дітей з

раннього до старшого дошкільного віку на пошук нових типів закладів дошкільної освіти, на задоволення сучасних вимог суспільства. У дошкільній освіті поширеними є дві моделі дошкільних установ – сімейна і шкільна. Сімейна модель передбачає об'єднання в групи дітей різного віку з метою забезпечення їм права на здобуття освіти та соціальну адаптацію. Така модель характерна для Данії, Німеччини, Швеції, Фінляндії та ін. Шкільна модель передбачає диференційований підхід до організації освітнього процесу дітей молодшого, середнього і старшого дошкільного віку у спеціальних приміщеннях (класах) дошкільної установи. Заняття проводять з дітьми одного віку, як у школі, упроваджують елементи читання, лічби і письма, ознайомлюють дітей зі шкільним середовищем. Ця модель поширена в Австрії, Болгарії, Великій Британії, Іспанії, Греції, Словаччині, Угорщині, Франції, Польщі та ін. Відповідно до мети і завдань дошкільні установи виконують виховану, опікунську, діагностично-терапевтичну та дидактичну функцію.

Зазначимо, що частина закладів дошкільної освіти працює за ідеями Ф. Фребеля, М. Монтессорі, Р. Штейнера Ж. Піаже, Дж. Брунера. Педагогічні теорії навчання і виховання формувалися під впливом освітніх концепцій та культурних цінностей. Їхні ідеї виражаються в концепції суб'єктності дитини, налагодження суб'єкт-суб'єктних стосунків, партнерської взаємодії, створення умов для реалізації можливостей дітей проявляти ініціативу, самостійно приймати рішення, демонструвати відповідальність, робити вибір.

Багатокомпонентний зміст дошкільної освіти в Україні відображає широкий спектр проблем соціалізації особистості, виховання відповідальності, працелюбності, культури міжособистісних взаємин, прищеплення духовно-моральних цінностей, формування моральної поведінки у довіллі (світі, суспільстві, природі). Модернізація дошкільної освіти передбачає створення реальних умов для щасливого дитинства, виховання якісно нового, творчого, здорово та соціально-активного молодого покоління [11; 19; 34].

В останні роки в Україні поширення набувають сімейні дошкільні заклади, які мають належні домашні умови, в яких перебуває група дітей з 6–7 осіб. Вихователь, як правило, це мати, яка має фахову підготовку, займається вихованням та опікою своїх дітей і дітей сусідів, знайомих віком від трьох до шести років. Ці заклади функціонують за взірцем сімейної моделі. Контроль за результатами

їхньої діяльності здійснюють місцеві органи управління освітою. Ця форма дошкільної установи має популярність серед батьків, оскільки забезпечує кращу адаптацію дітей до сучасних вимог суспільства, відповідає освітнім і культурним потребам батьків, забезпечує розвиток дитини відповідно до її індивідуальних особливостей, формує життєвий соціальний досвід.

Більшість дітей в окремих країнах відвідують дошкільну установу упродовж одного року перед початком навчання у школі. Перед цими установами стоять такі завдання: «створити умови для забезпечення всіх дітей відповідним рівнем підготовки для досягнення «рівного старту»; підготувати дітей до засвоєння початкових базових знань, умінь і навичок для їх подальшого розширення в початковій школі; допомогти дітям адаптуватися до нових умов при їх переході з сім'ї в більш регламентоване середовище проживання і попередити можливі стресові ситуації; уникати можливих конфліктів і встановлювати толерантні стосунки у дитячому колективі, створити умови доброзичливого спілкування дітей різного віку, включаючи дітей з вадами здоров'я та представників інших культур» [31, с. 242].

Реалізація цих завдань у різних країнах відбувається по-різному. У Німеччині використовують ігрові форми навчання, забезпечують засвоєння дітьми необхідних умінь і навичок; формують навички соціальної поведінки, розвивають мовні та навчальні навички, тобто в освітньому процесі використовують навички читання, лічби і письма. Пріоритетними видами діяльності дошкільних установ у Бельгії є психомоторний розвиток, мистецтво, технології і природа, підготовка до читання і математики, релігія і громадянство; у Португалії – рух, рідна мова, музика й образотворче мистецтво, математика; у Франції – психомоторний розвиток, ініціація в науки і технології, спілкування, мова, письмо, мистецтво і естетика; в Іспанії – самоусвідомлення і особиста автономія, фізичне і соціальне довкілля, комунікативні і репрезентативні навички; в Італії – тіло і рух, слово і висловлювання, простір, час, вимірювання природи, спілкування та ін. Пріоритетними видами діяльності українських закладів дошкільної освіти є фізичний і психічний розвиток, соціалізація, рідна мова, особиста гігієна, підготовка до школи [31, с. 241; 52, с. 81–82].

В Україні введено обов'язкову освіту дітей з п'яти років. Батьки мають право вибору організаційної форми отримання цієї освіти (заклади дошкільної освіти сімейного типу, групи

короткотривалого перебування; групи при загальноосвітніх навчальних закладах; центри розвитку дитини та ін.). Для дітей шостого року життя підготовлено програму розвитку дитини «Впевнений старт» [44]. У дитини повинні бути сформовані базові якості особистості (самостійність, довільність, відповідальність, ініціативність, свобода і безпека поведінки, самоусвідомленість, самоставлення, самооцінка, креативність).

Особливості вітчизняного дошкілля визначаються різноманіттям підходів (культуровідповідність, природовідповідність та ін.) до виховання і навчання дитини, концепціями дошкільного дитинства, спільними рисами яких є «визнання унікальності і самоцінності дитинства, висування завдань розвитку дитини на перший план, усвідомлення необхідності повноцінного розвитку всіх сторін особистості дитини, а не тільки тих, які допоможуть йому вчитися в школі, формулювання принципу індивідуалізації навчання» [16, с. 399].

У полі зору дослідників вирішення таких завдань: організація предметно-розвивального середовища; удосконалення педагогічного інструментарію виховання і навчання дітей дошкільного віку; соціалізація особистості; налагодження взаємовідносин у системі «дитина – дорослий – світ».

3. Стратегія підготовки кадрів у галузі дошкільної освіти

Ступенева підготовка фахівців у закладах вищої освіти України зумовлена євроінтеграційними процесами. Це спонукало до оновлення змісту підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти усіх освітніх ступенів, приведення її у відповідність соціальному замовленню. Цінним є досвід підготовки кадрів для дошкільної освіти в Україні та європейських країнах. Реалії сьогодення вимагають від науковців дослідження підготовки майбутніх фахівців для сфери дошкільної освіти, змісту теоретичної і практичної підготовки майбутніх вихователів до застосування новітніх технологій. Увага звернута на забезпечення практико-орієнтованого характеру навчання, підвищення якості освіти. Зміст підготовки майбутніх кадрів передбачає засвоєння психолого-педагогічних категорій, володіння теорією та методикою виховання і навчання дошкільників, а також готовність розв'язувати складні педагогічні задачі, вміння орієнтуватися у складних ситуаціях сьогодення. Нестандартні ситуації вимагають від вихователя креативності, самостійності у конструюванні і використанні знань, умінь і навичок в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Удосконалення змісту підготовки педагогічних кадрів у вищій школі, його багатоаспектність є актуальним завданням сьогодення. С. Ніколаєнко звертає увагу на необхідності якісної освіти упродовж життя [40]. Т. Завгородня розкриває вдосконалення змісту педагогічної освіти у контексті розвитку громадянського суспільства [18]. В. Кремень підкреслює сутність переорієнтації на проблемно-діяльнісний тип освіти [35]. А. Фурман надає перевагу модульній структурі змісту навчальних предметів і відповідно побудові підручника, прискореній динаміці занять, насиченості проблемними завданнями та пошуковими діями [48]. В. Шахов пов'язує побудову змісту підручників, посібників із включенням до них творчих завдань студентам на аналіз, порівняння, узагальнення теоретичних положень, осмислення шкільної практики, пояснення й аргументацію своєї точки зору та ін. [53]. Модельовання змісту педагогічної освіти, зазначає О. Кобрій, що відображає досвід діяльності закладу вищої освіти у підготовці майбутніх фахівців, кардинальні зміни у трактуванні освітніх процесів [30]. І. Бех обґрунтовує доцільність особистісно зорієнтованого підходу у вихованні особистості [5].

Л. Алексеєнко-Лемовська акцентує увагу на готовності вихователів до педагогічної, методичної та управлінської роботи, формуванню у них управлінської компетентності, яку трактує як «інтегральну багаторівневу професійно значущу характеристику особистості та діяльності педагога, що базується на результативному професійному досвіді; відображає системний рівень функціонування управлінських, методологічних, методичних і дослідницьких знань, умінь, досвіду, мотивації, здібностей і готовності до творчої самореалізації в науково-методичній і педагогічній діяльності загалом, передбачає поєднання методів професійної педагогічної діяльності» [1, с. 83]. Організація освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, керівництво його учасниками залежить від управлінської компетентності вихователя. Це торкається мети, завдань, методів і технологій освітнього процесу.

Майбутній фахівець у сфері дошкільної освіти повинен розуміти соціально-економічні переміни, зорієнтуватися у ринкових умовах, конкурентному середовищі, сформуванню власну стратегію і знайти способи її реалізації. Це можливе за умови посиленої уваги до освітнього процесу, скерованого на розв'язування нетрадиційних ситуацій з виховання, розвитку і навчання, застосування психолого-педагогічних теорій, інноваційних методик, сучасних технологій дошкільного виховання.

Модернізація змісту підготовки фахівців у сучасних умовах пов'язана з автономією закладів вищої освіти. Саме вони відповідають за якість підготовки кадрів дошкільної освіти відповідно до прийнятого стандарту вищої освіти України спеціальності 012 Дошкільна освіта для першого бакалаврського (наказ МОН України № 1456 від 21.11.2019 р.) та другого (магістерського) рівнів (наказ МОН України № 572 від 24.04.2020 р.). Робочі групи, до складу яких входять провідні науковці випускової кафедри, розробляють освітньо-професійну програму (ОПП) на основі стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» для першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти та освітньо-наукову програму для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

Підготовку магістрів відновлено у 1991 році відповідно до Закону України «Про освіту» (пункт 2 статті 30 другого розділу). Упродовж 1993–1997 роках магістратура в Україні функціонувала у закладах вищої освіти Львова, Києва, Донецька, Одеси, однак у них не здійснювали підготовку магістрів спеціальності «Дошкільне виховання». Її розпочали у 1999 році у Національному педагогічному університеті імені М. Драгоманова, Полтавському державному педагогічному університеті ім. В. Короленка, Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії, з 2000 р. – Глухівському державному педагогічному університеті ім. О. Довженка [20, с. 23], з 2009 р. – Дрогобицькому державному університеті імені Івана Франка [51, с. 21].

Навчальні плани підготовки фахівців змінювалися відповідно до законодавчо-нормативної бази, приєднанням України до Болонського процесу (2005 р.), прийняттям нової редакції Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) [21], вилученням із процесу ступеневі підготовки ОКР «Спеціаліст» (2015 р.), диференціацією термінів навчання (один рік і чотири місяці, два роки), відповідно до виду освітньої програми, вимогами до професійної підготовки фахівців. Університети у процесі укладання навчальних планів керувалися нормативними документами МОН України та постанов Кабінету Міністрів України, внутрішніми положеннями про організацію освітнього процесу.

Сьогодні підготовка фахівців здійснюється за освітніми програмами і укладеними відповідно до них навчальними планами. Проаналізуємо профіль освітньої програми «Дошкільна освіта» за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» галузі знань

01 «Освіта/Педагогіка» у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка [27]. Мета освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти – підготовка фахівців до розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку в закладах системи освіти і сім'ї, здатних розв'язувати складі спеціалізовані завдання, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов із застосуванням теорії і методики дошкільної освіти. ОПП має прикладну орієнтацію, передбачає підготовку до виконання функціональних обов'язків вихователя дітей дошкільного віку, формування готовності до самоосвіти та професійного самовдосконалення впродовж життя.

Основний фокус ОПП для першого (бакалаврського) рівня – спеціальна освіта, спрямована на формування і розвиток професійних компетентностей для здійснення дослідницької та інноваційної діяльності у галузі дошкільної освіти з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів, з метою забезпечення освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Основний фокус ОПП для другого (магістерського) рівня сконцентровано на формуванні у фахівця здатності здійснювати управлінську та педагогічну діяльність з акцентом на теоретико-прикладному змісті предметної області. Особливістю програми є навчання на практико-орієнтованій, компетентнісній, дослідницькій основі, спрямоване на розв'язання прикладних завдань у галузі дошкільної освіти.

Обидві ОПП мають прикладну орієнтацію, передбачають підготовку до виконання функціональних обов'язків директора (завідувача) закладу дошкільної освіти, вихователя дітей дошкільного віку, формування готовності до самоосвіти та професійного самовдосконалення впродовж життя. Викладання передбачає студентоцентроване навчання на засадах компетентнісного, діяльнісного, системного, інтегративного підходів із застосуванням традиційних і інноваційних технологій та методів навчання. ОПП включає інтегральну, загальні та фахові компетентності.

До реалізації ОПП залучений професорсько-викладацький склад кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти. До викладання дисциплін обов'язкових компонентів залучено науково-педагогічних працівників кафедр мовної та міжкультурної, економіки, філософії імені професора Валерія Григоровича Скотного, інформатики. Практико-орієнтований характер освітньої програми передбачає широку участь фахівців-практиків, що відповідають

напряму програми, що підсилює синергетичний зв'язок теоретичної та практичної підготовки.

Загальний обсяг обов'язкових компонентів ОПП першого (бакалаврського) рівня складає 180 кредитів, вибіркових компонентів – 60; другого (магістерського) рівня ОПП 90 кредитів ЄКТС відповідно 67 і 23, ОПП 120 кредитів ЄКТС – 90 і 30.

Студенти бакалаврату мають можливість вибрати одну дисципліну з кожного блоку (всього десять блоків), одну дисципліну упродовж чотирьох семестрів з блоку дисциплін вільного вибору. Вибіркові компоненти ОПП включають такі дисципліни: «Практикум з дошкільної педагогіки», «Основи соціально-правового захисту материнства і дитинства», «Етнопедагогіка», «Основи психодіагностики», «Психолого-педагогічні основи роботи з обдарованими дітьми», «Основи дефектології та логопедії», «Методика організації та проведення свят і розваг у закладі дошкільної освіти», «Експериментування та конструювання у закладі дошкільної освіти», «Народна іграшка», «Дошкільна медіаосвіта», «Естетотерапія», «Педагогіка дитячої творчості», «Казкотерапія», «Сімейна дошкільна педагогіка», «Етика та психологія сімейного життя», «Дошкільна педагогіка в іменах», «Історія дошкільної педагогіки», «Педагогічні технології» та ін.

Студенти магістратури (ОПП (90 кредитів) вибирають одну дисципліну з кожного блоку (всього п'ять блоків) й одну дисципліну з блоку дисциплін вільного вибору. Студенти магістратури, які навчаються на ОПП 120 кредитів, вибирають одну дисципліну з кожного блоку (всього сім блоків) та одну дисципліну з блоку дисциплін вільного вибору студента. Вибіркові компоненти ОПП (90 кредитів) включають такі дисципліни: «Технології логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку», «Сенсорне виховання дітей дошкільного віку», «Опіка над дітьми», «Порівняльна дошкільна педагогіка», «Актуальні проблеми дошкільної педагогіки», «Методика розвитку комунікативно-мовленнєвих здібностей дітей дошкільного віку», «Навчання та виховання дітей різновікових груп», «Виховання дітей в навчально-виховному комплексі», «Педагогіка Марії Монтессорі», «Технології розв'язування винахідницьких задач». Вибіркові компоненти ОПП (120 кредитів) включають вище перелічені дисципліни, а також «Методика роботи з дитячою книжкою та виразне читання», «Методика ознайомлення дітей дошкільного віку з довкіллям», «Методика арт-освіти дітей дошкільного віку», «Художня праця».

Створення якісної навчально-методичної літератури є важливим завданням професійної підготовки кадрів для дошкільної освіти. До кожної вибіркової дисципліни підготовлені навчальні і навчально-методичні посібники, які мають практичну спрямованість і на високому науковому рівні розкривають основні питання дошкільної педагогіки дошкілля, теорії і методики виховання і навчання дошкільників. Це тексти лекцій, навчально-методичний посібник для семінарських занять, методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з дисципліни, хрестоматії, бібліографічні покажчики, які виходять у серії «Бібліотечка дошкільного педагога». Однак для якісної підготовки вихователів їх недостатньо. Зусилля науково-педагогічних працівників зосереджені на розробці/оновленні робочих навчальних програм, навчально-методичних комплексів, силабусів, діагностичного інструментарію для визначення якості дошкільної освіти та якості підготовки фахівців, упровадження нових технологій.

Модернізація освітнього процесу передбачає використання медіа-освіти у закладах вищої освіти, розвиток академічної мобільності на основі двохсторонніх угод між Дрогобицьким державним педагогічним університетом імені Івана Франка та закладами вищої освіти країн-партнерів. Доброю практикою є участь студентів у міжнародних програмах обміну студентів.

Основними напрямками міжнародного співробітництва професорсько-викладацького складу є проведення наукових форумів (конференцій, семінарів), реалізація спільних дослідницьких проєктів, підготовка спільних публікацій, збірників наукових праць, наукове стажування, підготовка наукових кадрів, робота у наукових радах, редакційних колегіях, наукових комітетах, участь у міжнародних стипендіальних програмах і грантах тощо. У 2014/15 н.р. серед поданих на конкурс наукових проєктів О. Карпенко отримала грант на виконання спільного наукового дослідження «Професійна кар'єра випускників педагогічних спеціальностей Польщі й України».

Можливість вибору навчальної дисципліни, оновлення її змісту і змісту підготовки майбутніх вихователів на засадах компетентнісного підходу передбачає використання різноманітного арсеналу форм, методів і засобів навчання. Особлива увага приділяється використанню педагогічних технологій, інноваційних методів і прийомів у процесі навчання. Під час лекції, як показує досвід роботи, студенти не завжди проявляють готовність до швидкого

самостійного опрацювання інформації, певну обмеженість часу лекції, рівень самостійності пізнавальної активності студентів на цих заняттях здебільшого засвідчують співпрацю з лектором. На семінарських заняттях більшість студентів залучена до обговорення питань, має можливість навчитися оцінювати виступи одногрупників і власний, аналізувати першоджерела, педагогічні ситуації, педагогічні задачі, опрацьовувати додаткову літературу та ін. Викладачі використовують роботу в групах, роботу в парах, мозковий штурм, дискусії, метод проектів, педагогічний тренінг та ін. В умовах карантину поширення набувають інформаційні технології, дистанційне навчання. Однак при цьому виникають певні труднощі в організації управління освітнім процесом.

Навчальний процес за ОПП відбувається в аудиторіях та лабораторіях, обладнаних аудіовізуальною апаратурою і необхідними технічними засобами навчання. Навчально-наукова робота за освітньою програмою здійснюється у лабораторії педагогічної творчості, чотирьох спеціалізованих кабінетах (кабінет художньо-мовленнєвого розвитку, кабінет логіко-математичного розвитку, кабінет ознайомлення з природою, кабінет фізичного розвитку), аудиторіях, забезпечених мультимедійним обладнанням. Забезпеченість навчальних аудиторій мультимедійним обладнанням відповідає Ліцензійними умовам провадження освітньої діяльності закладів освіти. Навчальні заняття проводяться у двох комп'ютерних лабораторіях, оснащених ліцензійними операційними системами та пакетами прикладного програмного забезпечення. Перспективним напрямом вважаємо започаткування досвіду художніх студентських студій, де майбутні фахівці за бажанням зможуть удосконалювати набуті уміння та навички (ліплення, аплікація, малювання тощо).

На рівні університету та факультету психології, педагогіки та соціальної роботи здійснюється моніторинг освітніх програм, повнота реалізації державного освітнього стандарту, щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, якість навчальних програм і навчально-методичного забезпечення дисциплін, якість діяльності викладачів, якість аудиторної та позааудиторної діяльності студентів.

Аналіз освітньої практики вимагає демократизації та гуманізації стосунків на заняттях, переходу до педагогіки партнерства, домінування самостійної творчої діяльності студентів, розширення

їх прав у розробці освітніх програм, виборі навчальних дисциплін, управлінні освітнім процесом, посилення практико-орієнтованої складової освітнього процесу. Однак усі перелічені компоненти не завжди забезпечують якість професійної підготовки майбутніх вихователів. Однією з причин є випадковий вибір професії, що є наслідком відсутності позитивного ставлення до професії вихователя. Це зумовлює часто низький рівень мотивації у студентів, працездатності, відповідальності, вимогливості до себе, організованості, здатності долати труднощі тощо. Низький рівень професійної підготовки майбутніх вихователів обумовлений саме недостатньою увагою до формування ціннісно-сміслової сфери.

Відповідно до прийнятого стандарту вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта вагоме місце займає практична підготовка. З метою поліпшення якості практичної підготовки майбутніх вихователів у межах діяльності кафедри доцільно започаткувати функціонування студентської дослідницької лабораторії з вивчення і презентації передового педагогічного досвіду закладів дошкільної освіти Львівщини. Така діяльність лабораторії може відбуватися на декількох рівнях:

- перший рівень обов'язковий для всіх студентів, які проходять педагогічну практику у закладах дошкільної освіти. Навчальним планом на другому курсі передбачено безперервну практику (один день у тиждень). Одним із завдань практик є ознайомлення з досвідом роботи вихователів, вивчення специфіки діяльності установи;

- другий рівень – вивчення досвіду роботи ЗДО передбачає його аналіз та узагальнення. Може здійснюватися у межах виробничої практики на третьому і четвертому курсах, під час виконання студентами індивідуальних навчально-дослідницьких завдань, курсових та кваліфікаційних робіт під керівництвом наукових керівників;

- третій рівень – поширення передового досвіду закладів дошкільної освіти через власні та спільні з науковими керівниками публікації у наукових, періодичних педагогічних виданнях, виступи на студентських і викладацьких наукових конференціях, семінарах.

Результативною є робота проблемних груп, створених з метою підготовки майбутніх вихователів до творчого засвоєння програмного матеріалу, формування навичок самостійної роботи, проведення самостійних досліджень, підготовки наукових праць. Така багатовекторна діяльність сприяє засвоєнню студентами

теоретичних знань, формуванню емпіричних умінь і навичок майбутньої фахової самореалізації, підготовки до участі в олімпіадах і конкурсах студентських наукових робіт.

Вимоги до культурного і професійного рівня майбутнього вихователя вимагають удосконалення педагогічного інструментарію і змісту їхньої підготовки. Урахування сучасних тенденцій освіти, вивчення досвіду минулого, національних традицій підготовки педагогічних кадрів може стати підґрунтям професійної підготовки вихователів.

Висновки

Розвиток українського дошкілля – одна з актуальних проблем сучасної освіти. Україна завжди була і залишається європейською державою. Для української освіти загалом, дошкілля зокрема, характерними є гуманістична спрямованість, віра у потенційні можливості дитини, демократичність стосунків, толерантність.

Історіографічний огляд засвідчив, що з проголошення незалежності України з'явилося чимало публікацій вітчизняних науковців, які розкривають становлення та розвиток дошкільної освіти в Україні. У дисертаційних дослідженнях представлено особливості регіону, передумови та чинники функціонування дошкільних установ різних типів, сутність та специфіку освітнього процесу в регіоні, роль культурно-освітніх діячів та їхній внесок у розвиток теорії і практики дошкільної освіти, підготовку кадрів для роботи з дітьми дошкільного віку, вплив соціокультурних змін на зміст виховання дітей. Результати дослідження потребують переосмислення як найкращого європейського досвіду, можуть стати теоретико-методологічною основою для модернізації змісту дошкільної освіти, підґрунтям для подальших наукових розвідок у цій галузі.

Ключовими тенденціями розвитку дошкільної освіти є удосконалення змісту дошкільної освіти; упровадження нових підходів до виховання і навчання дітей в умовах закладу дошкільної освіти; пошук нових типів дошкільних установ; модернізація змісту підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти та ін.

Власне досвід професійної підготовки кадрів у галузі дошкільної освіти, удосконалення її змісту, навчально-методичне забезпечення дисциплін, передбачає оволодіння майбутніми фахівцями теорією і методикою навчання дітей дошкільного віку, здатність розв'язувати складні педагогічні задачі, самостійно знаходити ефективні освітні

технології, складати індивідуальну програму розвитку для навчання дітей, саморозвитку й ефективної допомоги дошкільникам. Підготовка сучасних бакалаврів і магістрів для дошкільної освіти у вітчизняних університетах зорієнтована на європейські стандарти, здійснюється відповідно до державних галузевих стандартів.

Виклики сучасності привертають увагу науковців до змісту освіти й освітнього процесу загалом. У центрі уваги – проблеми загальнокультурного розвитку майбутніх фахівців, їх професійної підготовки у закладах вищої світи, співвіднесення теоретичної і практичної підготовки, аудиторної і самостійної роботи, формування відповідальності, мотивації навчання, пасивність, інколи розчарування майбутніх випускників пропозиціями ринку праці. Усе це свідчить про потребу модернізації освітнього процесу, переосмислення цінностей навчання, освітньо-виховної практики на регіональному і державному рівнях, обґрунтування методологічних засад розвитку освіти.

Література

1. Алексеєнко-Лемовська Л.В. Розвиток управлінської компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах сучасної освіти. *Педагогічні науки*. 2017. Вип. 75(2). С. 80–83.
2. Алексеєнко-Лемовська Л.В. Тенденції розвитку вітчизняної дошкільної освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. Вип. 5. С. 6–14.
3. Апрелева І.В. Реалізація принципу доступності до суспільного дошкільного виховання в Україні (20–30-ті роки ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук, спец.: 13.00.01. Дрогобич, 2016. 20 с.
4. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
5. Бех І.Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2. Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
6. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Київ : Вид. Дім «Слово», 2007. 408 с.
7. Бондар О.В. Становлення і розвиток системи дошкільного виховання в УСРР (1919–1933 рр.) : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2005. 219 с.

8. Васильєва С.А. Тенденції розвитку системи дошкільних навчальних закладів різних типів в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Миколаїв, 2017. 23 с.

9. Венгловська О.А. Розвиток дошкільної освіти на Київщині (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2013. 20 с.

10. Гаврилюк С. Професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості в контексті тенденцій розвитку сучасної дошкільної освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. № 44. С. 308–314.

11. Гавриш Н., Саприкіна О. Перші кроки впровадження у дошкільних закладах України освіти для сталого розвитку. *Початкова школа*. 2014. № 10. С. 55–58.

12. Гаращенко Л.В. Розвиток ідеї здоров'язбереження у фізичному вихованні дітей в дошкільних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2014. 20 с.

13. Глушок Л.М. Професійний розвиток фахівців дошкільної освіти як необхідна умова якісного навчально-виховного процесу в дошкільних закладах Австралії. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія. 2016. № 45. С. 134–138.

14. Гнізділова О. Становлення і розвиток наукових шкіл у галузі дошкільної освіти (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.). *Педагогічні науки*. 2018. Вип. 71. С. 119–126.

15. Грицюк Т.С. Історико-педагогічні передумови розвитку дошкільної освіти на Хмельниччині (50–60 рр. ХХ ст.). *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 14. С. 134–138.

16. Дмитруха А. В. Особливості та перспективи розвитку системи дошкільної освіти України у сучасних соціокультурних контекстах. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 101. С. 397–400.

17. Єськова Т.Л. Виховання працелюбності дітей дошкільного віку на заняттях з ручної праці (1917–1941 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 2010. 20 с.

18. Завгородня Т.К. Вдосконалення змісту педагогічної освіти у контексті розвитку громадянського суспільства. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка і психологія*. Чернівці : Рута, 2003. Вип. 177. С. 69–74.

19. Загарницька І. Потенціал дошкільної освіти у розвитку обдарованої дитини: проблеми реалізації. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Серія : Філософія, педагогіка, психологія. 2013. Вип. 29. С. 11–15.

20. Загородня Л. Історико-ретроспективний аналіз підготовки магістрів спеціальності дошкільна освіта у вітчизняній теорії та практиці. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки. 2019. Вип. 2. С. 19–30.

21. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

22. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>

23. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

24. Закон України «Про охорону дитинства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

25. Зданевич Л.В. Цільові орієнтири професійного розвитку вихователів дошкільних навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 42. С. 129–135.

26. Іванчук С., Кочнева С. Концепція сталого розвитку в освітньому просторі сучасного закладу дошкільної освіти. *Молодий вчений*. 2018. №10(1)1. С. 39–42.

27. Інформаційний пакет університету. Каталог освітніх програм. Факультет психології, педагогіки та соціальної роботи. URL: <http://dspu.edu.ua/infopackstud/>

28. Калічак Ю. Аркадій Животко: повернення із забуття : педагогічні погляди та громадсько-просвітницька діяльність вченого. Дрогобич : Коло, 2003. 216 с.

29. Квасецька Я.А. Професійна підготовка вихователів дошкільних установ у педагогічних навчальних закладах на західноукраїнських землях (остання третина XIX – перша половина XX століття) : автореф. дис. ... кан. пед. наук. 13.00.04. Київ, 2016. 20 с.

30. Кобрій О. Формування змісту педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах України (друга половина XX – початок XXI ст.): монографія. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2012. 276 с.

31. Козак Л.В. Сучасна дошкільна освіта: європейський досвід розвитку. *Освітологічний дискурс*. 2017. №3–4. С. 235–251.

32. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

33. Концепція розвитку педагогічної освіти України: наказ Міністерства освіти і науки України від 16 липня 2018 р. №776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>

34. Красняков Є. Державна політика у сфері дошкільної освіти: проблеми та перспективи подальшого розвитку. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Серія : Філософія, педагогіка, психологія. 2014. Вип. 36. С. 40–44.

35. Кремень В.Г. Якісна освіта: сучасні вимоги. *Педагогіка і психологія*. 2006. № 4 (53). С. 5–17.

36. Лисенко Н. Тенденції розвитку дошкільної освіти у сучасних європейських країнах: перспективи для творчих запозичень. *Освітній простір України*. 2015. Вип. 5. С. 156–161.

37. Лисяк К. Підготовка кадрів дошкільного профілю в середніх педагогічних навчальних закладах України (1917–1941 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Харків, 1997. 24 с.

38. Меленець Л.І. Розвиток дошкільних закладів у сільській місцевості України (1945–1991 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2014. 20 с.

39. Нагачевська З. Становлення і розвиток українського суспільного дошкільного виховання в Східній Галичині (1869–1939 роки) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Київський ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Київ, 1995. 204 с.

40. Ніколаєнко С.М. Стратегія розвитку освіти України: початок XXI століття. Київ : Знання, 2006. 253 с.

41. Пантюк Т.І. Теорія і практика фізичного виховання дітей дошкільного віку в Україні (1918–1939 рр. : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2001. 20 с.

42. Пісоцька Л.С. Управління персоналом як одна із умов управління розвитком дошкільної освіти. *Педагогічний дискурс*. 2007. Вип. 1. С. 103–109.

43. Попиченко С. Історія становлення закладів суспільного дошкільного виховання в Україні (кінець XIX – початок XX ст.). *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2009. Вип. 2. С. 275–283.

44. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / О. Андрієтти, О. Голубович, О. Долинна та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 104 с.

45. Рего Г.І. Становлення і розвиток суспільного дошкільного виховання в Закарпатті (1836–1918 рр.) : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 : Прикарпатський національний ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2006. 250 с.

46. Слободянюк Т. Становлення і розвиток професійної підготовки фахівців з дошкільного виховання в Україні (кінець XIX – початок XX століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2000. 25 с.

47. Філімонова Т. Дитяча гра в суспільному дошкільному вихованні України (70-ті роки XIX ст. – кінець 20-х років XX ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2003. 20 с.

48. Фурман А.В. Освітні сценарії у системі модульно-розвивального навчання. Тернопіль, 2009. 40 с.

49. Цюпак І. Виховання дошкільників у вітчизняних навчально-виховних закладах Херсонщини (друга половина XX століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Ялта, 2014. 22 с.

50. Чаговець А. Проблема формування здорового способу життя дітей дошкільного віку у вітчизняній педагогіці (друга половина XX ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Житомир, 2007. 20 с.

51. Чепіль М. Педагоги творять майбутнє... Нарис про кафедру загальної педагогіки та дошкільної освіти. Дрогобич: Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2014. 266 с. (Серія «Педагогіка в іменах». Вип. 4).

52. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2014. 216 с. (Серія «Альма-матер»).

53. Шахов В.І. Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя: загальнопедагогічний аспект. Вінниця : Едельвейс, 2007. 383 с.

54. Я у Світі : програма розвитку дитини від народження до шести років / Наук. ред. О. Кононко. Київ: МЦФЕР Україна, 2019. 488 с.

55. Янкович О. Освітні технології вищої школи України: проблеми та перспективи : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. 208 с.